

SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARI GELİR DAĞILIMINDA ETKİN Mİ? TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN NEDENSELLİK ANALİZİ

Doç. Dr. Utku ALTUNÖZ

Sinop Üniversitesi, İİBF, (utkual@hotmail.com)¹

Doç. Dr. Funda ÇONDUR

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, (fcondur@adu.edu.tr)

ÖZET

Çalışmanın amacı Türkiye’de sosyal güvenlik harcamaları ile gelir dağılımı adaletsizliği arasındaki nedensellik ilişkisini analiz ederek literatüre katkı sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda 1985-2016 yılları için yıllık veriler kullanılarak eş bütünleşme analizi, vektör hata düzeltme modeli ile nedensellik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda GINI katsayısından kamu harcamaları büyüklüğüne doğru tek yönlüne nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Bu sonuca göre gelir dağılımındaki adaletsizlik azaldıkça kamu harcamalarının da azalacağı anlaşılmaktadır. Analizden çıkan diğer bir sonuç ise sosyal güvenlik harcamaları/GSMH değişkeninden kamu harcamaları değişkenine doğru tek yönlü nedensellik vardır. Bu sonuç da teorik beklentilerle uygunluk göstermekte olup sosyal güvenlik harcamalarında meydana gelecek artış kamu harcamalarını arttıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Harcamaları, Türkiye Ekonomisi, Gelir Dağılımı, Refah.

DO SOCIAL SECURITY EXPENDITURES AFFECT INCOME DISTRIBUTION? A CAUSALITY ANALYSIS FOR TURKEY

ABSTRACT

The aim of this study is to analysis the causality relationship between the income distribution and the social security spending in Turkey and also to contribute to the literature. For this purpose, cointegration analysis and causality analysis via vector error correction model were performed using annual data over the period 1985-2016. As a result of the analysis, causality relation was determined in one direction from GINI coefficient to public expenditures. According to this result, as the unfairness of income distribution decreases, public expenditures will decrease. Another result from the analysis is one-way causality from social security expenditures / GNP to public expenditures. This result is in line with the theoretical expectations and the increase in social security expenditures will increase public expenditures.

Keywords: Public Expenditures, Turkish Economy, Income Distribution, Welfare.

¹ Sorumlu Yazar

1. Giriş

Günümüz dünyasının devlet anlayışı, çocukların, yaşlıların, ihtiyaç sahibi ve hastaların mevcut ihtiyaçlarına kayıtsız kalınamayacağı görüşünü benimsemektedir. Bu nedenle asgari düzeyde de olsa ortaya çıkabilecek olumsuzlukları gidermek üzere sosyal güvenlik önlemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda çağdaş toplumlarda devletin en önemli görevlerinden biri, herkese sosyal güvenlik sağlanmasıdır.

Sosyal güvenlik, kişilerin gelir kaybetme riskleri oluşması durumunda devreye girerek kişilerin güvenceli ve insan onuruna yakışır bir hayat sürmelerini sağlamayı amaç edinmektedir. Bu nedenle sosyal güvenlik hakkı en temel insan haklarından biri olarak kabul edilmektedir.

Bir toplumda sosyal barışın sağlanması ve bireyler açısından huzurlu bir ortamın yaratılması için gelir dağılımında adaletin sağlanması gereklidir. Bu nedenle tüm dünyada gelir dağılımında adaletin sağlanması ve sürdürülebilmesi devletlerin başlıca amaçları arasında yer almaktadır. Gelir dağılımında adaletin sağlanması, dış müdahaleler olmadan kendiliğinden mümkün olmamaktadır. Bu nedenle gelir dağılımında adaleti sağlamak üzere müdahalelerde bulunmaktadır. Gelir dağılımında adaletin sağlanmasında en etkili araçlardan birisi sosyal güvenlik harcamalarıdır. Sosyal güvenlik harcamaları, toplumda refah seviyesinin artışına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca gelirin yeniden dağıtılması yoluyla gelir adaletsizliklerini ortadan kaldırmakta önemli bir yere sahiptir.

Ülkeler yoksullukla mücadelede kamu harcamalarını maliye politikasının bir aracı olarak kullanmaktadırlar. Yönetimlerin kullandığı en önemli araç, bütçeden yapılan transfer harcamalarıdır. Türk bütçe sisteminde bu harcamalar; sosyal kamu harcamaları ya da sosyal koruma harcamaları olarak ifade edilmektedir. Bir ülkenin, milli gelirinden sosyal kamu harcamalarına ayırdığı payın büyüklüğü, o ülkenin gelişmişlik seviyesi hakkında bilgi vermektedir.

Türkiye’de ve dünyada sosyal harcamalar incelendiğinde, sosyal güvenlik harcamaları ile GSMH’deki gelişmeler arasında bir paralellik bulunduğu görülmektedir. GSMH’deki artış ülkenin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak sosyal güvenlik harcamalarını da arttırmaktadır. Dünya Bankası’nca yürütülen çalışmalara göre, sosyal güvenliğin yeniden yapılandırılmasına yönelik yeterli önlemler alınmadığı takdirde, sadece emeklilik programlarının finansman açığının GSMH’ye oranının 2020 yılında %7.6 ve 2050 yılında da %14 seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir (Canbay & Demir, 2013:309).

Sosyal devlet anlayışının benimsenmesi kamu harcamaları içinde artan sosyal güvenlik harcamalarını da beraberinde getirmiştir. Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin sosyal harcamalar kalemi incelendiğinde en büyük payın sosyal güvenlik harcamalarına aktarıldığı görülmektedir. Devletler bir yandan sosyal devlet anlayışının gereğini yerine getirirken bir yandan adil gelir dağılımının gerçekleşmesi için çaba harcamaktadırlar. Gelir dağılımı üzerinde kayıt dışılık, demografik özellikler, işsizlik, enflasyon gibi temel ekonomik problemlerle birlikte vergi ve sosyal güvenlik politikaları gibi uygulamalar doğrudan belirleyici olmaktadır. Kamu gelir ve giderlerinin bileşimi ve bunların ekonomik etkileri tüm toplumu özellikle sabit gelirliler ve ücretlileri ciddi ölçüde etkilemektedir (Dişbudak, 2017:3). Bu bağlamda devlet tarafından benimsenen politikalar sonucunda sosyal güvenlik harcamalarının bütçe içindeki payının diğer

harcamalara göre değişimi yoksullaşma oranını arttırdığı gibi bölüşüm ilişkilerini bu kitleler aleyhine bozmaktadır.

Türkiye’de gelir dağılımının adil olup olmadığının araştırıldığı çalışmalarda büyük oranda GINI katsayısı göz önünde bulundurulmaktadır. 2000’li yılların başlarında 0.44 olan GINI katsayısının 2017 yılında hala %40’larda bulunması, Türkiye’de gelir dağılımının hala ciddi bir sorun olarak karşımızda durduğunu göstermektedir.

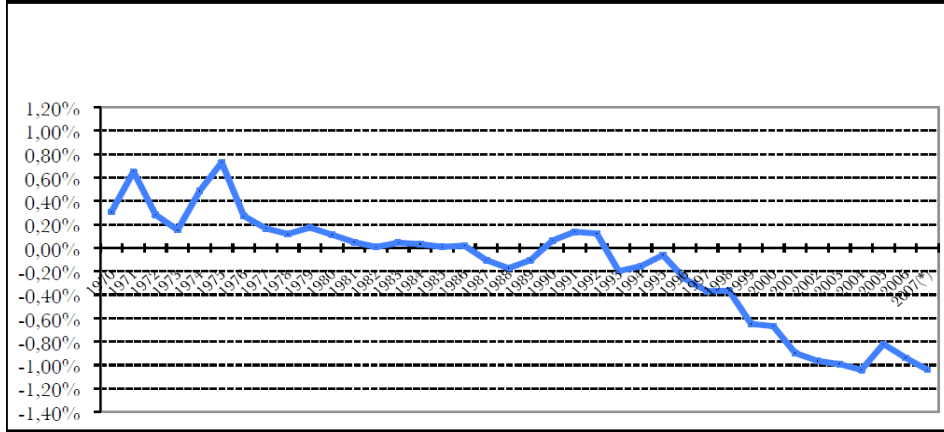
Bu çalışmanın amacı kamu harcamaları bağlamında Türkiye’deki sosyal güvenlik harcamalarını ve gelir dağılımının durumunu irdelemek ve ileride gerçekleştirilecek gelir dağılımı ve etkin sosyal güvenlik harcamaları ile ilgili çalışmalarda literatüre katkı sağlamaktır. Bu bağlamda gelir dağılımı için GINI katsayısı, sosyal güvenlik harcamaları için sosyal güvenlik harcamaları/GSMH oranı ve kamu harcamaları/GSMH değişkenleri analize dahil edilerek kısa ve uzun dönem nedensellik ve eş bütünleşme durumları analiz edilecektir. Ayrıca teorik anlamda gelir dağılımındaki adaletsizlik azaldıkça kamu harcamalarının da azalacağı ve sosyal güvenlik harcamaları/GSMH değişkeninden kamu harcamalarının nedenlerinden biri olduğu tezi sınanmış olacaktır.

2. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemin Temel Sorunları ve Sosyal Güvenlik Harcamaları

Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi 2006 yılına kadar Emekli Sandığı, Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (BAĞ-KUR) ve Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) şeklinde üç yapıli sistemden oluşmaktaydı. Bu üç kurumun ana işlevi mensuplarına ve mensuplarının birinci dereceden yakınlarına emeklilik maaşı ve sağlık sigortası hizmeti sağlamaktı. Söz konusu sistemin istihdam temelli sosyal güvenlik yapısının tüm topluma sağlık güvencesi ve yaşlılıkta gelir güvencesi sağlayamadığının anlaşılması, sisteme olan eleştirileri de beraberinde getirmiştir (Yılmaz & Yentürk, 2015:2).

Sosyal güvenlik sisteminde SSK’nın gelirleri işçi ve işverenler tarafından ödenen primlerden sağlanırken, BAĞ-KUR gelirleri çiftçiler ve esnafın (kendi hesabına çalışanların) primlerinden sağlanmaktaydı. Emekli sandığının durumu ise diğer iki kurumdan farklı olarak gelirler kamu bütçesinden doğrudan transferler yoluyla gerçekleşmekteydi. Sosyal güvenlik harcamalarının seyri ve yapısı, yine problemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel hedefin gelir gider dengesi olduğu sosyal güvenlik kurumlarından Emekli sandığı, ilk açık veren kurum olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz & Yentürk, 2015:6).

Grafik 1: Emekli Sandığı Gelir Gider Dengesi / GSMH (1970-2007)

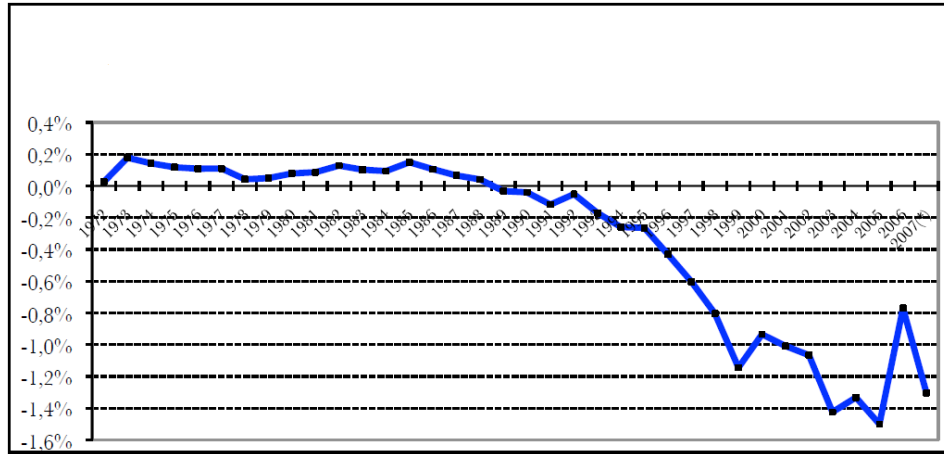

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Grafik 1’de de görüldüğü gibi 1986 yılına kadar Emekli Sandığı’nda 1975 yılında bütçe dengesi / GSMH oranı en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 1975’den sonra düşüş sürecine giren bu oran 1986 yılında açık vermiştir. Alınan önlemler ve reform denemeleri ile açık kapansa da 1993 yılında açık kaçınılmaz olmuş ve sistemin birleştirildiği 2006 yılında Emekli Sandığı’ndaki gelir dengesizliği GSMH’nin % 1 ine ulaşmıştır (Altunöz, 2017: 61).

BAĞ-KUR’un Emekli Sandığı’na kıyasla daha iyi bir performans sergilediğini söyleyebiliriz. Özellikle gelir gider dengesi açığı / GSMH oranının açık vermesi Emekli Sandığı’na göre daha ileriki yıllarda meydana gelmiştir.

Grafik 2: BAĞ-KUR Gelir Gider Dengesi / GSMH (1972-2007)

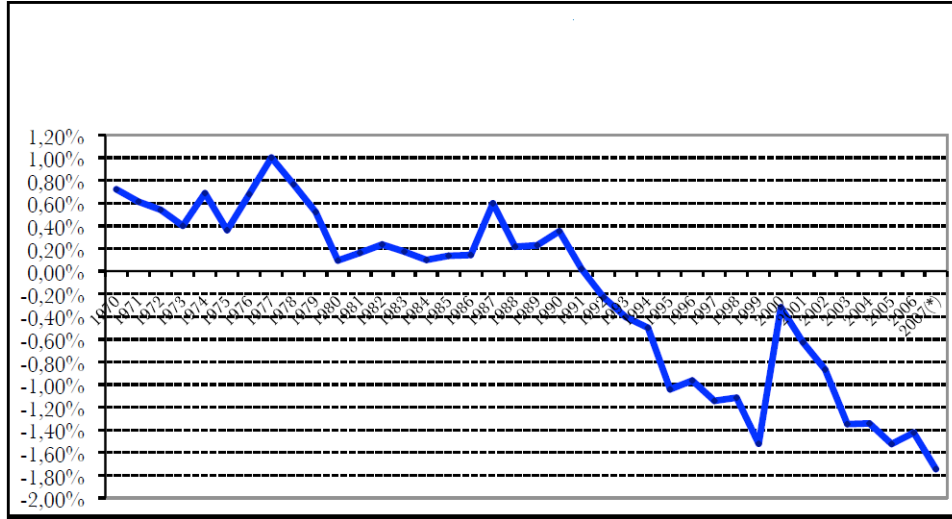

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Grafik 2’de BAĞ-KUR’un Gelir Gider Dengesi / GSMH (1972-2007) performansı verilmiştir. Grafik 2’ye göre BAĞ-KUR’un Gelir Gider Dengesi /GSMH Açığı, Emekli sandığına göre daha derin ve daha uzun süreli olmuştur. BAĞ-KUR, 1989 yılına kadar herhangi bir açık verme problemi yaşamamış olup bu tarihten itibaren 1994 yılına kadar ılımlı bir seviye izlemiştir. 1994 yılından sonra açık oldukça sert bir şekilde devam etmiştir. 2006 yılına gelindiğinde BAĞ-KUR’un Gelir Gider Dengesi / GSMH Oranı %1,5 e kadar ulaşmıştır.

SSK’daki gerçekleştirmeler de diğer iki kurumdan çok farklı değildir. Grafik 3’ten izlenebileceği gibi 1991 yılı sonuna kadar herhangi bir açık sorunu yaşamayan SSK, bu tarihten sonra önemli problemlerle uğraşmak zorunda kalmıştır.

Grafik 3: SSK Gelir Gider Dengesi / GSMH (1970-2007)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Grafik 3’deki SSK Gelir Gider Dengesi / GSMH eğilimi incelendiğinde BAĞ-KUR’a benzer bir durum karşımıza çıkmaktadır. 1992 yılında eksiye düşen oran 2007 yılına kadar pozitif değerlere ulaşamamıştır (Altunöz, 2017:64).

Türkiye’de sosyal güvenlik açıkları hazine tarafından gerçekleştirilen bütçe transferleri ile finanse edilmektedir. Türkiye’de söz konusu transferlerin devlet katkısı, açık finansmanı, ek ödeme, faturalı ödemeler, teşvikler, ödeme gücü bulunmayanların genel sağlık sigorta primleri olmak üzere altı transfer alt kalemi bulunmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı istatistiklerine göre 2002 yılında 9.684.000 TL olan bütçe transferleri devamlı bir artış trendi ile 2005 yılında 23.322.000 TL’ye, 2009 yılında 52.600.000 TL’ye, 2013 yılında 71.264.000 TL’ye ve 2014 yılında 80.950.000 TL’ye ulaşmıştır. Bütçe transferleri kaleminin alt kalemlerine bakıldığında açık finansman kalemi en büyük kalemi oluşturmaktadır. En küçük kalem de ödeme gücü olmayanların genel sağlık sigorta ödemeleri kalemidir.

Açık finansman kalemi 2007 yılına kadar pasif şekilde kalırken 2007 yılında 25.820.000 TL, 2010 yılında 27.069.000 TL, 2013 yılında 20.348.000 TL' ye ve 2014 yılında 22.680.000 TL ye ulaşmıştır. Ödeme gücü olmayanların genel sağlık sigorta ödemeleri kalemi ise 2010 yılına kadar pasifken 2011 yılında 403.000 TL, 2012 yılında 3.469.000 TL, 2013 yılında 6.929.000 TL ve 2014 yılında 6.651.000 TL olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılına gelindiğinde herhangi bir sosyal güvenlik kurumunda kaydı olmayan çalışanların toplam istihdamdaki oranı %49 a yükselmiş ve kayıt dışı sosyal güvenlik sisteminin finansmanında kayıtdışı istihdam tartışılır hale gelmiştir. Söz konusu dönemde Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin mevcut sorunları birçok kesim tarafından iddia edildiği gibi refah devleti uygulamalarından değil; sistemin çalışma odaklı koruma sağlaması sebebiyle işgücü piyasalarında mevcut yapısal sorunlar, istihdam biçimlerinde yaşanan değişimler ve sosyal güvenlik sisteminin yönetim anlayışındaki zaafardan kaynaklı olarak karşımıza çıkmaktadır (Kolçak ve Arpa, 2015:12).

Emeklilik sisteminde aktif pasif oranı, iki seviyesinin de altına düşmüştür. Tablo 1'de söz konusu durum izlenebilmektedir. Tablo 1'e göre 2002 yılından sonra 2016 yılına kadar devamlı olarak aktif/pasif oranı arzu edilen 2 oranını altına gerçekleştirmiş olup son yıllarda fark daha da artmıştır.

Tablo 1: Aktif-Pasif Oranı (2002-2016)

Yıl	SSK	BAĞ-KUR	Emekli Sandığı	SGK
2002	1,93	2,71	1,69	2,04
2003	1,88	2,64	1,64	1,99
2004	1,84	2,56	1,56	1,83
2005	1,93	2,34	1,49	1,92
2006	2,06	2,13	1,45	1,95
2007	2,09	2,05	1,41	1,95
2008	2,09	1,82	1,37	1,87
2009	1,96	1,66	1,37	1,78
2010	2,06	1,67	1,36	1,84
2011	2,15	1,50	1,49	1,87
2012	2,22	1,40	1,53	1,90
2013	2,24	1,30	1,59	1,91
2014	2,30	1,29	1,60	1,94
2015	2,26	1,19	1,60	1,92
2016	2,25	1,27	1,61	1,85

Kaynak: SGK

Söz konusu aktif-pasif yapısının bozulmasında yaş sınırlamasından vazgeçilmesi ve emekli olabilme koşullarının esnetilmesi önemli şekilde etkili olmuştur. Böylece prim ödemekte olan (aktif) sigortalılar ile yaşlılık, malullük, dul ve yetim aylığı ödemesi alan (pasif) sigortalılar arasındaki denge bozulmuştur (Arpa & Kolçak, 2017:660).

ILO, 2000 yılı itibarıyla sosyal güvenlik sisteminin finansmanı ile ilgili yaptığı çalışmalarda strateji değişikliği gerçekleştirmiştir. Sosyal güvenliğin negatif ekonomik sonuçlarının bulunmadığını açıklamaya yönelik çalışmalar yerine, verimliliği yükselten üretken bir faktör olduğunu ortaya koyan çalışmaları ön plana çıkartmaya başlamıştır. 21.

yüzyılda, sosyal güvenlik sisteminin finansmanı ile ilgili çalışmaların ve tartışmaların çok boyutlu ve yoğun bir şekilde devam edeceği kabul edilmektedir. Sosyal güvenliğe yönelik harcamaların bu çağda da artarak süreceğini ifade etmektedir. (Alper, 2012: 23).

Sosyal güvenlik sisteminden yapılan harcamaların dengeli bir şekilde artırılmasının sosyal güvenlik sistemimizin çağdaş yönetim ve karar alma teknikleri ile modernize edilmesine ve özerk yönetim yapısına kavuşturulup dışarıdan gelecek popülist müdahalelere kapatılmasına bağlı olduğu da unutulmamalıdır. Çünkü sosyal güvenlik harcamaları her şeyden önce bir ülkenin sahip olduğu beşeri sermayesini korumakta ve kişilerin hayatlarında karşılaşma ihtimali olan çeşitli riskleri büyük ölçüde bertaraf etmektedir. Bu açıdan sosyal güvenlik harcamaları, bir ülkenin vatandaşlarının sadece bugünlerini değil aynı zamanda yarınlarını da güvence altına almaktadır (Erdoğan, 2018: 120).

Sosyal güvenlik sistemi ekonomi üzerinde mikro ve makro etkilere sahiptir. Sosyal güvenlik mikro açıdan bakıldığında bireylerin çalışma durumu, boş zaman, tüketim harcamaları ve tasarrufları üzerinde belirleyici olmaktadır. Ayrıca ekonomide sermaye birikimi, yatırım harcamaları, ekonomik büyüme, istihdam, gelir dağılımı, fiyat istikrarı gibi makroekonomik etkilerde ortaya çıkarmaktadır. Sosyal güvenlik gelir dağılımında adaleti sağlamak açısından önemli bir sosyal politika aracıdır (Kara vd. 2016:208-211).

Sosyal güvenlik finansman açığı sorununda en büyük pay sahibi kayıt dışı istihdamdır. Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin finansman sorunu kamu finansmanı üzerinde baskıya neden olmakta, bu durum da sosyal temel ekonomik göstergeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Böylece faiz oranları yükselmekte, kamu borçlanma gereğinde artış meydana gelmekte, enflasyonist baskı artmakta, yatırımları azaltarak, işsizliği artırmakta ve gelir dağılımını bozucu bir etki meydana getirmektedir (Alper, 2011: 39)

Tüm bu problemleri alanlara rağmen Türkiye’de sosyal güvenlik hizmetleri üç şekilde uygulanmaktadır. Bunlardan ilki sosyal sigortalardır. Sosyal sigortalar, bireyleri ve bireylerin bakmakla yükümlü bulunduğu kişileri yasal olarak belirlenmiş risklere karşı zorunlu olarak ödenen primlere dayanarak bir sistemle korumaktadır. İkincisi muhtaçlık kriterleri doğrultusunda prim ödemesi olmaksızın bireylere ve ailesine verilen nakit yardımların oluşturduğu sosyal yardımlardır. Sonuncusu ise yine muhtaçlık kriterleri doğrultusunda bireye-aileye-gruplara sağlanan sosyal hizmetlerdir (Sayan, 2008: 7). Saydığımız yapısal sorunlar nedeni ile sistemin güvenlik açıkları kamu tarafından vergi yoluyla veya hazine borçlanması ile finanse edilmektedir. Bu durumun kaçınılmaz sonucu kamu borç yükünün artması ve daha fazla borçlanma ihtiyacı ile karşı karşıya kalan kamunun daha yüksek faiz oranlarından borçlanmasıdır. Tüm bu olumsuz durumların kaçınılmaz sonucu gelir adaletidir.

Merkezi bütçe giderlerin fonksiyonel dağılımında bölümlendirmeler yapılmıştır. Bu bölümlendirmelerde birinci bölüm genel kamu harcamalarını, ikinci bölüm savunma harcamalarını, üçüncü bölüm kamu düzeni ve güvenlik harcamalarını, dördüncü bölüm ekonomik işler ve hizmetlerle ilgili harcamaları, beşinci bölüm çevre harcamalarını, altıncı bölüm iskân-toplum refahı ile ilgili harcamaları, yedinci bölüm sağlık harcamalarını, sekizinci bölüm kültür -din harcamalarını, dokuzuncu bölüm eğitim

harcamalarını ve onuncu bölüm ise sosyal güvenlik harcamalarını göstermektedir. Merkezi bütçeden ayrılan paylarda sosyal güvenlik harcamalarına giden payın en fazla olduğu bilinmektedir (Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü).

3. Türkiye’de Gelir Dağılımının Durumu

Ülkelerin belli dönemde elde ettikleri milli gelirleri belirli bir dönemde elde edilen milli gelirin bireyler, toplumsal gruplar, bölgeler veya üretim öğeleri arasında dağıtmalarına gelir dağılımı denilmektedir. Bir ülke sınırları içerisinde elde edilen gelirin coğrafi olarak dağılımı bölgesel gelir dağılımını ifade ederken fonksiyonel gelir dağılımı, üretim sürecinde ortaya çıkan gelirin, üretim faktörleri arasında dağılımını göstermektedir (Alper & Tokol, 2012:120).

Gelir dağılımı bölgesel, sektörel, fonksiyonel ve kişisel olmak üzere dörde ayrılır. Kişisel gelir dağılımı milli gelirin kişilere veya tüketici birimlerine ne ölçüde dağıtıldığını ifade ederken; sektörel gelir dağılımı ulusal gelirden sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinin ne kadar pay aldıklarını ifade etmektedir. Kişisel gelir dağılımında adaleti ölçmek için kullanılan araçlar içinde en yaygın kullanılanı GINI katsayısıdır. Gelir dağılımının adil olup olmadığına ilişkin en yaygın kullanılan ölçütlerden biri de Lorenz Eğrisidir. GINI katsayısı, eşitsizlik düzeyini tek bir sayı ile ifade ederek çeşitli gelir dağılımlarının karşılaştırılmasını sağlamaktadır. GINI katsayısı 0 ile 1 arasındadır. 1’e yaklaştıkça eşitsizlik, 0’a yaklaştıkça gelir adaleti artmaktadır. Türkiye’de gelir dağılımı adaletsizliğinin belirlenmesinde tüm dünyada genel geçer hesaplama biçimi olan GINI katsayısındaki gelişmeler dikkate alınmaktadır.

Tablo 2: Türkiye’de GINI Katsayısı (2002-2016)

Yıllar	GINI Katsayısı	P80/P20
2002	0,440	
2003	0,420	
2004	0,400	
2005	0,380	
2006	0,430	9,5
2007	0,410	8,1
2008	0,410	8,1
2009	0,420	8,5
2010	0,400	8,0
2011	0,400	8,0
2012	0,400	8,0
2013	0,400	7,7
2014	0,391	7,4
2015	0,397	7,6
2016	0,404	7,7

Kaynak: Eğilmez, 2017, Çevrimiçi.

Tablo 2’de izlenebilen Türkiye’nin GINI katsayılarına bakıldığında gelirin adil şekilde dağılmadığı anlaşılmaktadır. Eğilmez’e göre 2002-2005 yılları arasında GINI katsayısının ölçümünün Hane Halkı Bütçe Araştırması anketi sonuçlarına göre yapıyor olup bu hesaplamanın 2006 yılı itibarıyla değişmesi nedeni ile 2006 öncesi katsayılar ile 2006 yılından sonraki katsayılar arasında bire bir kıyaslama yapılamamaktadır. P80/P20 oranları; gelirden en fazla pay alan yüzde 20’lik grubun geliriyle en düşük pay alan yüzde 20’lik grubun geliri arasında kaç kat fark olduğunu gösteriyor. Tablo 2’deki P80/P20

oranı ise gelirden en fazla pay alan yüzde 20'lik grubun geliriyle en düşük pay alan yüzde 20'lik grubun geliri arasında kaç kat fark olduğunu ifade etmektedir. Gelir dağılımı adaletsizliği olan ülkelerde sosyal güvenlik sistemi harcamaları ile alakalı finansman problemi mevcutsa yeterli vergi geliri elde edemeyen ülkelerde ya para basma yoluna başvurulmakta ya da borçlanma yolu ile finansman açığı çözülmeye çalışılmaktadır. Eğer söz konusu finansman açığı para basma yoluyla kapatılmaya çalışılırsa bütçe gelirleriyle bütçe harcamalarının enflasyonla uyum farkı nedeniyle enflasyonu arttıran bir kısır döngü meydana gelmektedir. Enflasyonist koşullarda fiyatlardaki artış kamu harcamalarını hemen etkilerken kamu gelirlerine gecikmeli olarak yansır. Uzun dönemde kamu harcamaları, kamu gelirlerince karşılanırsa da bu gecikme enflasyon dönemlerinde yeniden bütçe açığı yaratabilmektedir (Özmen, 2010: 68). Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı, kamuda borçlanma gereğini arttırarak faiz oranlarını yukarı çekmekte ve gelecekle ilgili beklentileri bozarak enflasyonist baskıyı arttırmaktadır. Tüm bu durumların sonucunda yatırımlar ve işsizlik azalmakta ve gelir dağılımı giderek bozulmaktadır.

Söz konusu durumdan dolayı devlet harcamalarının hangi harcama gruplarına daha ağırlıklı yönlendirildiği oldukça büyük bir öneme sahiptir. Şayet kamu harcamalarından gelir durumu daha kötü olan kesim daha çok yararlanıyorsa harcamaların iyileştirici etkisinden, göreceli olarak maddi durumları iyi olanlar yararlanıyor ise, kamu harcamalarının gelir dağılımını kötüleştirici etkisinden söz edilmektedir (Ersezer, 2006:261).

4. Literatür

Çalışmanın bu bölümünde kamu ve sosyal güvenlik harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkinliği bağlamında kamu harcaması - gelir dağılımı - sosyal güvenlik harcaması ilişkilerini inceleyen bir literatür taraması yapılmaktadır. Literatürde sözü geçen üç değişkeni bir anda test eden çalışmaların sayısı oldukça az olmakla birlikte genellikle iki değişkenli çalışmalara rastlamak mümkündür. Literatür özeti çalışmanın yapıldığı tarih dikkate alınarak düzenlenmiştir.

Tablo 3: Literatür Özeti

Araştırmayı Yapan /Tarih	İncelenen Ülke	İncelenen Dönem	Yöntem	Elde Edilen Sonuçlar
Dişbudak (2017)	Türkiye	2002-2014	Regresyon Analizi	Devlet harcamalarında güvenlik harcamalarının bütçe içindeki payının diğer harcamalara göre değişimi, yoksullaşma oranını arttırdığı gibi bölüşüm ilişkilerini bu kitleler aleyhine bozduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Kayalidere & Şahin (2014)	Türkiye	-	-	Türkiye'de sosyal güvenlik harcamalarının yoksulluğu önlemedeki rolünü ortaya koyulduğu çalışmada yoksul kişilere yapılan harcamaların gelir dağılımını düzelttiği sonucuna ulaşılmıştır.

Hazman (2011)	Türkiye	1980-2005	VAR, Eşbütünleşme ve nedensellik	GINI katsayısındaki artış nedeniyle gelir dağılımı adaletini sağlama amacıyla kamu harcamalarının arttığı ve sosyal güvenlik harcamalarındaki artışların da kamu harcamalarında artışı etkileyebileceği sonucuna ulaşmıştır
Tridico (2010),	Geçiş Ekonomileri	1993-2004	Regresyon Analizi	Gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluğu yok etmek için uygulanan iktisadi politikaların ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır.
Bertola (2010)	14 EMU	1995-2005	Panel	Yaşlılık ödemeleri dışında kalan transferler şeklindeki sosyal güvenlik harcamaları gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmaktadır.
Niehues (2010)	24 AB Ülkesi	1993-2006	Panel	İşsizlik yardımı ve emekli aylıkları gelir dağılımını olumlu etkilemektedir.
Santos vd., (2009)	Brezilya	2000-2009	-	Kamu otoritelerinin gelirin dağılımında adaleti sağlamak için vergi indirimlerinin, tarımsal ihracata verilen desteklerin ve sosyal güvenlik harcamalarının etkili araçlar oldukları sonucuna ulaşmışlardır.
De Mello & Tiongson(2006)	Seçilmiş 41 ve 56 ülkeyi ayrı ayrı	1972-1997	Yatay kesit veri	Gelir eşitsizliği sorununun yüksek olduğu ülkelerde tekrar bölüşüm ve sosyal güvenlik harcamalarının daha az olduğunu göstermişlerdir.
Clements (1997)	Brezilya	1994	-	Brezilya'nın yaptığı kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımında olumsuz etkileri olduğu bulgusuna ulaşmıştır

5. Sosyal Güvenlik Harcaması-Gelir Dağılımı İlişkisinin Ekonometrik Analizi

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de sosyal güvenlik harcamaları ile adil gelir dağılımındaki ilişki tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda 1985-2016 için 31 yıl analiz için uygun görülmüştür. Kullanılacak değişkenler yıllık veriler olup oransal olarak analize dahil edilecektir. Analize geçilmeden önce serileri küçük dalgalanmalardan arındırmak ve doğrusal hale getirmek amacıyla serilerin logaritması alınmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlerden GINI Katsayısı GINI sembolü ile gösterilerek TÜİK’ten, Sosyal Güvenlik Harcamaları / GSMH değişkeni SGH sembolü ile gösterilerek Maliye Bakanlığı’ndan ve Kamu Harcamaları / GSMH değişkeni KH sembolü ile gösterilerek TÜİK ve Ekonomi Bakanlığı’ndan alınmıştır.

Kamu harcamaları olarak analize dahil edilmiştir. Zaman serisi analizlerinde sahte regresyon sorununun giderilebilmesi amacıyla öncelikle durağanlık sınaması yapılmalıdır (Granger and Newbold, 1974:111-120). Birim kök testleri sonucunda durağan olmadığı tespit edilen seriler için fark alma işlemi yapılarak durağanlıklarının sağlanması gerekmektedir.

Birim kök testleri için Y_{it} serisinden meydana getirilen birinci derece otoregresif süreci içine alan basitleştirilmiş model denklem (1)’deki gibidir.

$$y_t = PY_{t-1} + \varepsilon_t \quad -1 \leq p \leq 1 \quad (1)$$

Şartlık 1’de p, birim kök testinin otoregresif katsayısını ifade etmekte olup p mutlak değer değeri 1’den küçük ise birim kökün içermediği sonucuna ulaşılmaktadır. Bununla birlikte mutlak değer p değeri 1’e eşit ise seri durağan değildir ve birim kök taşımaktadır sonucuna ulaşılmaktadır (Maddala, 1992:581-582) Çalışmada kullanılacak iki birim kök testinden biri Dickey & Fuller (1981) tarafından geliştirilen Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testidir.

$$\Delta Y_t = PY_{t-1} + \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (2)$$

$$\Delta Y_t = \alpha + PY_{t-1} + \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3)$$

$$\Delta Y_t = \alpha + \delta t + PY_{t-1} + \sum_{i=1}^k \beta_i \Delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (4)$$

(2), (3) ve (4) numaralı denklemlerdeki ΔY_t analize konu olan değişkenin birinci farkını ifade etmektedir. Denklemlerdeki gecikme uzunluğu k ile, zaman trendi t ile, bir dönem gecikmeli fark terimi ΔY_{t-i} ile ve hata terimi ε_t ile gösterilmiştir. ADF testlerinde H_0 ve H_1 olmak üzere iki hipotez kurulmakta olup boş hipotez, serinin birim kök içerdiğini iddia etmektedir. Sonuçta boş hipotezin ret edilememesi birim kökün varlığı sonucunu doğuracaktır. Tablo 4’de ADF birim kök testleri izlenebilmektedir.

Tablo 4: ADF Birim Kök Testi (Seviyede)

Değişkenler	ADF İstatistiği	
	Trendsiz	Trendli
LGINI	-2,176(0,017)	-2.10(0,411)
LSGH	2,413 (0.651)	1,490(0.713)
LKH	-0.412(0.871)	-2,351(0,067)

Not: Parantez dışındaki değerler t-istatistiği, parantez içindeki değerler olasılık değerleridir.

Tablo 4'te değişkenlere uygulanan birim kök testi sonucunda hiçbir değişkenin durağan olmadığı, diğer bir ifadeyle birim kök taşıdığı saptanmıştır. Bu durumda tüm değişkenlerin birinci farkları alınarak ADF birim kök testi tekrarlanmış olup sonuçlar tablo 5'te izlenebilmektedir.

Tablo 5: ADF Birim Kök Testi (Birinci Fark)

Değişkenler	ADF İstatistiği	
	Trendsiz	Trendli
Δ LGINI	-5,161(0,014) *	-6.001(0,001) **
Δ LSGH	-5,323 (0.001) **	-6,490(0.000) **
Δ LKH	-7.412(0.000) **	-5,351(0,007) **

Not: Δ , fark değerini ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler olasılık değerleridir. *, ** sırasıyla %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 5'e göre birinci derecede farkları alınan tüm değişkenlerin durağan hale geldikleri izlenmektedir. Tüm değişkenlerin I (1) olması bunların arasında olası bir eş bütünleşme ilişkisinin testini gerekli kılmaktadır. Seviyede durağan olmamakla birlikte birinci derece farkları alındığında durağan hale gelen zaman serilerinde Granger nedensellik kullanılarak ulaşılan sonuçlar sahte olabilmektedir. Bundan dolayı farklı eş bütünleşme teknikleriyle zaman serileri arasındaki uzun dönemli ilişkilerin var olup olmadığı analiz edilir. Bu amaçla kurulacak vektör oto regresyon (VAR) analizi öncesinde modele uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla AIC (Akaike Information Criterion), LR (Likelihood), FPE (Final Prediction Error), HQ (Hannan-Quinn Information Criterion), SC (Shwarz Information Criterion), kriterlerinden yararlanılmış ve en düşük bilgi kriterini sağlayan değer gecikme uzunluğu olarak analize dahil edilmiştir.

Tablo 6: VAR Modeline Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme Sayısı	LR	FPE	AIC	SC	HQ
1	95,121	1,3512	-3,3124	-3,5141	-1,7107
2	24,615*	1,0312*	-3,5141*	-6,3412	-4,809*
3	26.113	1,6751	-3.412	-7,871*	-3,770

Not: * En düşük bilgi kriterini sağlayan gecikme uzunluğunu göstermektedir.

Tablo 6'ya göre SC dışındaki tüm bilgi kriterlerinde uygun gecikme uzunluğu 2 olarak izlenmekte olup çalışmada uygun gecikme uzunluğu 2 olarak kabul edilmiştir. Ekonometri literatüründe seviyede durağan olmayıp ilk derece farklarında durağan hale

gelen değişkenlere uygulanan en yaygın eş bütünleşme testi Johansen Eşbütünleşme Testi'dir. Johansen eşbütünleşme testi, durağan olamayan serilerin farkları ile seviyelerini içeren VAR (Vector Auto Regression) tahminidir.

5.1. Eş Bütünleşme Testi

Johansen (1988) ve Juselius (1990) tarafından geliştirilen ve seriler arasındaki eş bütünleşme ilişkisini analiz eden Johansen eş bütünleşme analizi denklem (5) ve denklem (6) deki şekilde oluşturulmaktadır.

$$\lambda_{trace}(r) = -T \sum_{i=r+1}^n [\ln(1 - \lambda_i)] \quad (5)$$

$$\lambda_{max}(r, r + 1) = -T \ln(1 - \lambda_{r+1}) \quad (6)$$

Bu denklemlerde λ_i Π matrisinden tahmin edilen karakteristik veya kendi değerlerinin köklerini; T ise kullanılabilir gözlem sayısını ifade etmektedir. İz istatistiği için boş hipotez rankın r'ye eşit veya r'den küçük olduğunu iddia etmekte olup alternatif hipotez ile kıyaslanmaktadır. Söz konusu kıyaslama iz ve maksimum öz değer test istatistikleri için mevcut kritik değerlerin kıyaslaması şeklinde gerçekleşir. Eğer test istatistiği kritik değerden büyük ise boş hipotez reddedilmektedir. Öz değer istatistiğinde ise rankın r'ye eşit olduğunu ifade eden boş hipotez, r+1 olduğunu ifade eden alternatif hipotezle karşılaştırılmaktadır. Johansen Eş Bütünleşme testi sonuçları tablo 7'de izlenebilmektedir.

Tablo 7: Johansen Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	Maksimum Öz Değer	%95 Kritik Değer	İz İstatistiği	%95 Kritik Değer	Öz Değer
r=0	41,156**	23,671	50,312**	31,675	0,921
r<1	10,871	15,451	13,908	16,897	0,531
r≤2	1,341	3,867	1,453	3,987	0,081

Tablo 7'de eş bütünleşme analizi sonuçlarına göre maksimum öz değer ve iz istatistiklerine göre, eş bütünleşme vardır. Elde edilen sonuçlara göre eşbütünleşik vektör sayısı ise 1'dir. Ekonometrik analizlerde eş bütünleşme durumunun varlığı halinde nedensellik araştırmasının hata düzeltme modeli (Vector Error Correction Model, VECM) ile analiz edilmesi gerekmektedir. Eş bütünleşik ilişkinin olduğu serilerde zaman içerisinde uzun dönem dengesinde sapmalar meydana gelmesi nedeniyle söz konusu sapmaların giderilmesi ve uzun dönem dengesine tekrar ulaşabilmesi için değişkenlerden bazılarının bunu sağlayacak durumda olması gerekmektedir. Hata düzeltme modelinin kullanılmasının avantajlarından birisi kısa ve uzun dönemli nedensellikleri ortaya koyması ve değişkenler arasındaki dengesizliğin belirlenerek düzeltilmesini sağlamaktadır (Enders, 1995: 365–366). Hata düzeltme modeli denklemi değişkenlerin birinci farklarının yanında eş bütünleşme regresyonunun bir dönem gecikmeli hatalarını da içermektedir.

Tablo 8: Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	t İstatistiği	ECT Katsayısı	Olasılık Değeri
ΔLGİNİ	ΔLSGH	2,655**	0.076	0.431
	ΔLKH	1,453		
ΔLSGH	ΔLGİNİ	12,187**	-4,244	-0,025*
	ΔLKH	18,516**		
ΔLKH	ΔLGİNİ	0.209	0,097	0.024*
	ΔLSGH	4,351**		

Not: Δ, fark değerini ifade etmektedir. *, ** sırasıyla %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Ekonometrik analizlerde hata düzeltme teriminin negatif ve istatistiksel olarak anlamlı çıkması beklenmektedir. Tablo 8'deki hata düzeltme modeli sonuçlarına göre sadece ΔLSGH değişkeninin katsayısının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu izlenebilmektedir. Bunun anlamı bağımlı değişken olarak sadece Sosyal Güvenlik Harcamaları/GSMH göz önünde tutulduğunda anlamlılık sağlanmaktadır. ECT katsayısı işaretinin pozitif olması vektör hata düzeltme modelinin çalışmadığı anlamına gelmektedir, dolayısıyla sadece çalışan modelin denklemi yorumlanabilmektedir. Hata düzeltme modelinin çalıştığı ve istatistiki olarak anlamlı olduğu durumda bir dönemde ortaya çıkan dengesizlikler sonraki dönemlerde düzelebilecektir. Bu durum kurulan model için uzun dönem ilişkisinin tutarlılığını göstermektedir. Dolayısıyla, ECT katsayısının negatif ve anlamlı olması değişkenler arasındaki kısa dönemde meydana gelen sapmaların uzun dönemde ortadan kalktığını göstermektedir. Analize göre, ΔLSGH değişkeninin bağımlı değişken olduğu modelde, uzun dönem dengesinde oluşan sapmalar $1/4.26=0.24$ yılda ya da yaklaşık üç ayda tamamen ortadan kalkarak yeniden uzun dönem dengesine dönmektedir. Hata düzeltme modeli aynı zamanda kısa dönemli nedensellik ilişkisini ortaya koymaktadır. Buna göre Tablo 8'de görüldüğü üzere GINI katsayısı ve Sosyal Güvenlik Harcamaları/GSMH değişkeni arasında çift yönlü, Kamu Harcamaları/GSMH değişkeni ve Sosyal Güvenlik Harcamaları/GSMH değişkeni arasında çift yönlü kısa dönemde nedensellik ilişkisi bulunurken Kamu Harcamaları/GSMH değişkeni ve GINI katsayısı arasında nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır.

Söz konusu sonuçlara sosyal güvenlik harcamaları ve kamu harcamalarının birbirlerini etkilediği söylenebilir. Aynı zamanda gelir adaletsizliğini ölçen GINI katsayısı ve sosyal güvenlik harcamalarının birbirlerini etkiledikleri belirtebiliriz. Buna bağlı olarak gelir adaletsizliğini gidermek için devletin sosyal güvenlik harcamalarına yöneldiği yorumu yapılabilir.

6. Sonuç

Devletlerin temel iktisadi amaçlarından biri asgari gelir düzeyini belli bir seviyede tutmak ve geliri adil olarak fertlerine dağıtmaktır. Bu bağlamda ülkeler çeşitli gelir dağılımı ölçütleri üzerinde odaklanmakta ve farklı gelir dağılımı politikaları geliştirmektedirler. Bu amaçla etkin bir sosyal güvenlik politikası ile bu hedefi gerçekleştirmede çaba harcamaktadırlar. Türkiye'nin sosyal güvenlik harcamalarının milli gelirdeki payının gelişmiş ve birçok gelişmekte olan ülkelere kıyasla yetersiz kalması, farklı politika arayışlarını gerekli kılmıştır. Sosyal sigorta kapsamının darlığı,

sistemin prim kayıpları, kayıtdışı istihdam, kazanç bildirimlerinin düşük gösterilmesi, kamu kuruluş ve kurumları arasında eksik koordinasyon, prim tahsilat sürecinde yaşanan sistemsel sorunlar, sıkça af çıkarılma politikaları, yetersiz bireysel emeklilik fon tasarrufu, sistemin denetiminden doğan sorunlar, erken emeklilik Türkiye'ye göre yaşlı nüfus ve yaşlı sosyal güvenlik sistemine sahip birçok Batı Avrupa ülkesinin karşılaştığı mali sorunlarla karşılaşması sonucunu doğurmuştur. Gelir dağılımı konusunda da uygulanan birçok politikaya karşın adil gelir dağılımı konusunda Türkiye'de istenen başarı sağlanamamıştır. Adil gelir dağılımı ile ilgili politikaların sonuçlarının değerlendirilmesi, politikaların başarıya ulaşip ulaşmaması anlamında da önem taşımaktadır.

Bu bağlamda çalışmada gelir dağılımında eşitsizlik ölçütü olarak kullanılan GINI katsayısı ile sosyal güvenlik harcamaları arasındaki nedensellik ilişkisi sorgulanmıştır. Ekonometrik analizde GINI katsayısı, sosyal güvenlik harcamalar için sosyal güvenlik harcamaları/GSMH oranı ve kamu harcamaları/GSMH değişkenleri analize dâhil edilerek eş bütünleşme analizi yapılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre GINI katsayısı ve Sosyal Güvenlik Harcamaları/GSMH değişkeni arasında çift yönlü, Kamu Harcamaları/GSMH değişkeni ve Sosyal Güvenlik Harcamaları/GSMH değişkeni arasında çift yönlü kısa dönemde nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Ayrıca Kamu Harcamaları/GSMH değişkeni ve GINI katsayısı arasında nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır. Bu sonuç teorik beklentilerle uygunluk göstermektedir. Literatürdeki çalışmalardan De Mello ve Tiongson (2006), Santos vd. (2009) ve Kayalidere ve Şahin (2014)'in bulguları ile benzer sonuçlar elde edilmiştir. Sosyal güvenlik harcamalarında meydana gelecek artış gelir dağılımında adaletin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Kaynaklar

- Alper, Y. (2011). Sosyal güvenlik reformu ve finansmanla ilgili beklentiler, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Haziran 2011, 1(1), 7-47.
- Alper, Y. (2012). Sosyal güvenlik reformu ve finansmanla ilgili beklentiler. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1(1), 7-47
- Alper, Y., & Tokol, A. (2012). *Sosyal politika*, Bursa: DORA Yayıncılık.
- Altunöz, U (2017). Sosyal güvenlik politikaları açısından bütçe transferlerinin makroekonomik etkileri: Türkiye deneyimi, *International Review of Economics and Management*, 5(1), 58-77.
- Arpa, T., & Kolçak, M. (2017). Türkiye ve OECD ülkelerinde sosyal güvenlik harcamaları, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 652-677.
- Bertola, G. (2010). Inequality, integration, and policy: Issues and evidence from EMU. *The Journal of Economic Inequality*, 8 (3), 345-365.
- Canbay, T. & Demir, M. (2013). Türkiye'de sosyal güvenlik açıkları ve sosyal güvenlik ahlakı, *Yönetim ve Ekonomi*, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., 20(2), 303-315.
- Clements, B. (1997). *Income distribution and social expenditure in Brazil* (IMF Working Paper WP/97/120).

- De Mello, L., & Tiongson, E. (2006). Income inequality and redistributive government spending. *Public Finance Review*, 34, 282–305.
- Dickey, D.A., & Fuller, W.A. (1981). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root, *Econometrica*, 49, 1057-72.
- Dişbudak, C. (2017). *Kamu harcamaları bileşiminin gelir dağılımı ve refah etkileri: Türkiye örneği*, V. Anadolu International Conference in Economics, 1-10.
- Eğilmez, M. (2017). *Gelir dağılımı bozulmaya devam ediyor*, (Çevrimiçi), Erişim: 9.1.2018, <http://www.mahfiegilmez.com/2017/09/gelir-dagilm-bozulmaya-devam-ediyor.html>.
- Enders, W. (1995). *Applied econometric time series*, John Wiley&Sons, Inc., New York.
- Erdoğan, E. S. (2018). *Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye’de sosyal güvenlik harcamalarının değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (Ataum) Araştırma Dizisi No:41, Ankara.
- Ersezer, D. (2006). Gelir dağılımı politikası ve araçları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 255-268.
- Granger, C.W.J. & Newbold, P. (1974). Spurious regressions in econometrics, *Journal of Econometrics*, 2, 111-120.11. GUJARATI, Damodar N. (Çev: Ü. Şenesen ve G .G. Şenesen)
- Hazman Gürler, G. (2011). Türkiye’de gelir dağılımında adalet ve sosyal güvenlik harcamaları arasındaki nedensellik ilişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 213.
- Johansen , S. & Juselius K. (1990). Maximum likelihood estimation and inference on cointegration with applications to the demand for money, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52(2), 169-209.
- Kalkınma Bakanlığı, *Ekonomik göstergeler*. Erişim Tarihi: 03.07.2018, <http://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler/#1542268521132-a9825b93-fa4c>,
- Kara, O., M. Kurutkan N., & Çolak M. (2016). Sosyal güvenlik açığının seçilmiş makroekonomik değişkenler ile ilişkisi: ARDL sınır testi yaklaşımı, *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science* Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3502>, 49, 205-224,
- Kayalıdere, G., & Şahin, H.(2014). Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde Türkiye’de sosyal koruma harcamalarının gelişimi ve yoksulluk, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 57-75.
- Kolçak, M., & Arpa, T. (2015). *Türkiye ve OECD ülkelerinde sosyal güvenlik harcamaları*, EconWorld2015@Torino 18-20 August, 2015; IRES, Torino, Italy,1-18.
- Maddala, G. S. (1992). *Introduction to econometric*, Second Edition, Macmillan Publishing Company, New York.

- Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, *İstatistiki veriler*, Erişim Tarihi: 10.05.2018, <https://www.hmb.gov.tr/>.
- Niehues, J. (2010). *Social spending generosity and income inequality: A dynamic panel approach*. IZA Discussion Paper No. 5178.
- Özmen, İ. (2010). *Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye örneği (1980–2008)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Konya.
- Santos, V. F., da Cruz Vieira, W., & dos Santos Reis, B. (2009). Effects of alternative policies on income redistribution: Evidence from Brazil, *Development Policy Review*, 27(5), 601-616.
- Sayan, İ. (2008). Sosyal güvenlik sistemi kamu personel yönetimi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.), Erişim Tarihi: 8.1.2018, Çevrimiçi: <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/bguler/pp/sosyalguvenlik.ppt>.
- SGK, Erişim tarihi: 10.02.2018, <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr>.
- Tridico, P. (2010). Growth, inequality and poverty in emerging and transition economies, *Transition Studies Review*, 16(4), 979-1001.
- Yılmaz, V., & Yenitürk, N. (2015). *Türkiye’de sosyal güvenlik harcamalarının uzun dönemli analizi değerlendirme notu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi.